

ВАСИЛЕНКО М. Д.

Національний університет «Одеська юридична академія»,
професор кафедри господарського права і процесу,
доктор юридичних наук, професор

ПРОБЛЕМА РЕЙДЕРСЬКИХ АТАК: ЗМІНИ В ЗАКОНОДАВСТВІ ЩОДО ЙОГО ПОКРАЩЕННЯ

Рейдерство на сьогоднішній день слід розглядати як суспільне явище, що досягло загрозливих масштабів. Рейдерство в Україні розпочалося ще на початку 90-х років XX століття та триває до сьогодні. Звичайно, що механізми «рейдерських атак» не залишаються примітивними, а удосконалюються з року в рік, разом з удосконаленням «анти-рейдерського» законодавства. Так, звертає та себе увагу зміни законодавства щодо боротьби з рейдерством в зв'язку з вступом у силу Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення державної реєстрації прав на нерухоме майно та захисту прав власності» (далі – Закон) (див. [1]), який було прийнято з метою забезпечення захисту прав власності, економічних інтересів громадян та інвесторів, а також зменшення ризиків незаконного заволодіння майном. Фактично Законом [1] вносяться зміни до низки нормативних актів, якими передбачається забезпечення захисту прав власності, економічних інтересів громадян та інвесторів, а також зменшення ризиків незаконного заволодіння майном. Більше того, цей нормативно-правовий акт вніс зміни до ряду актів чинного законодавства. Так, останні декілька років під час рейдерських атак актуалізувалося застосування можливостей, які дає КПК України 2012 р., оскільки виявилася використання практики для його застосування в широкому інтервалі можливостей для рейдерів. При цьому залучення правоохоронних органів стало, як правило, невід'ємною складовою при недружньому поглинанні підприємства. Воно, на думку автора, надало практично безмежні можливості для захоплення підприємств з широким спектром інструментів, що визначаються розділом II КПК України «Засоби забезпечення кримінального виробництва». До цих інструментів відносяться: арешти, тимчасове вилучення, усунення з посади, запобіжні заходи. Розширює цю палітру розділ 20 КПК України «Слідчі (розшукові) дії», що включає також допити, обшуки тощо. Співучасниками при використанні можливостей карно-процесуального тиску разом із співробітниками силових відомств стають судді, які мають відповідні зв'язки та хист до таких дій.

Саме з їх дозволу силові структури застосовують весь арсенал засобів забезпечення кримінального виробництва. Ці інструменти дають слідчому практично безмежну владу над підприємством-жертвою.

Він дістає можливість управляти компанією, зокрема: передавати активи в розпорядження «дружнім» компаніям, «утилізувати» майно, гальмувати роботу компанії, не давати можливість вести господарську діяльність тощо. Передача майна або майнового комплексу на відповідальне зберігання фактично представляє собою легальний спосіб ввести своїх людей у фактичне розпорядження майном підприємства. В протилежному випадку можуть бути використані процесуальні забезпечувальні заходи, наприклад у вигляді арешту акцій. Відповідно до процесуальних законів такі заходи суддя вправі застосувати ще на стадії підготовки справи до розгляду, без виклику до суду відповідача. Причому на цій стадії суддя не зобов'язаний витребувати оригінали документів — досить ксерокопій, представлених позивачем. Зрозуміло, що частина цих документів можуть виявитися сфабрикованими. З вступом в силу Закону [1] зазначений негативний вплив суттєво має зменшуватися через введення обов'язковості використання державним реєстратором даних публічних реєстрів та проведення автоматичної реєстрації нерухомого майна на підставі судових рішень. Так, державний реєстратор, під час проведення реєстраційних дій, повинен обов'язково звіряти інформацію з даними публічних реєстрів. Крім цього, реєстраційні дії на підставі судових рішень проводяться реєстратором самостійно за відсутності звернення заявника. Зокрема, буде створена взаємодія між Державним реєстром речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень (далі — Реєстр прав) та Єдиним державним реєстром судових рішень (далі — Судовий реєстр). Тобто як тільки відповідне судове рішення з'явиться у Судовому реєстрі — державний реєстратор відразу (автоматично) має провести відповідні реєстраційні дії. Можна констатувати, що завдяки Закону [1] «рейдерські атаки» нерухомого майна більше не будуть проводитись за спиною власника. Відтепер у випадку «рейдерської атаки» власник матиме наступну інформацію про «рейдерів»: інформацію про тип заяви, її реєстраційний номер, дату та час подання, прізвище, ім'я та (за наявності) по батькові заявника. Такі зміни допоможуть швидко реагувати на намагання «віджати» нерухомість. Однак, очевидно, що ефективність нововведення буде прямо залежати від швидкості інформування власника нерухомого майна. При цьому залишається незрозумілим питання про строки такого інформування. Стає обов'язковим нотаріальне посвідчення документів під час реєстраційних дій з юридичною особою, тобто у випадку внесення змін до відомостей про юридичну особу необхідно нотаріально засвідчувати підписи учасників юридичної особи або голови та секретаря загальних зборів на відповідному рішенні загальних зборів та установчих документах. Крім цього, введено обов'язковість нотаріального засвідчення справжності підписів на передавальному акті та розподільчому балансі. Відомо, що поширеним способом «рейдерського захоплення» бізнесу є подання державному реєстратору підробленого пакету документів щодо переходу корпоративних прав до невідомих осіб. При цьому,

державний реєстратор здійснює відповідну реєстраційну дію й передає підприємство невідомим особам. Нововведення допоможуть протидіяти таким схемам. Отже, зазначені зміни — це «крок назад», адже вони ускладнюють процедуру переходу корпоративних прав та збільшують фінансові витрати.

Позитивним моментом стало посилення кримінальної та адміністративної відповідальності в рамках дії цього Закону. Посилення відповідальності має протидіяти реалізації схем, коли державні реєстратори і нотаріуси вступають у змову з «рейдерами» та проводять реєстраційні дії за відсутності відповідних правових підстав. Однак, досить жорстка кримінальна відповідальність може призвести до масової відмови державних реєстраторів проводити правомірні реєстраційні дії. Передбачено також, що державні реєстратори використовують лише захищені носії особистих ключів. Пристрій має вбудовані апаратно-програмні засоби, що забезпечують захист записаних на нього даних від несанкціонованого доступу. Технічно він не буде відрізнятися від існуючого, але реєстраційна дія відбуватиметься в цьому ключі, результат видаватиметься на комп'ютер. Так, до моменту внесення законодавчих змін, рейдери могли «зламати» комп'ютер державного реєстратора, віддалено «викрасти» ключ, зайти до державного реєстру та провести необхідні реєстраційні дії. Проте нововведення завадять рейдерам користуватись такою схемою.

Таким чином, в цілому основні нововведення мають позитивний характер та спрямовані на запобігання «рейдерським захопленням» бізнесу та нерухомості. Якщо говорити про те, наскільки нововведення будуть протидіяти рейдерським атакам, то в основному мова йде не про самі зміни, а саме про їхнє практичне застосування. Так, якщо державні реєстратори та «рейдери» не будуть реально притягатись до посиленої юридичної відповідальності, то про реальну дієвість змін говорити важко.

Список використаної літератури:

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення державної реєстрації прав на нерухоме майно та захисту прав власності : Закон України від 6 жовтня 2016 року № 1666-VIII // Відомості Верховної Ради України. — 2016. — № 4. — Ст. 800.